

Justitiedepartementet

Ju.remissvar@regeringskansliet.se

cc: ju.mig@regeringskansliet.se

Remissvar på betänkandet Ett förbättrat system mot arbetskrafts-exploatering m.m. (SOU 2021:88)

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har erbjudits möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering m.m. (SOU 2021:88).

LRF är med sina ca 134 000 medlemmar Sveriges största småföretagarorganisation. Medlemmarna är verksamma inom jordbruk, trädgårdsnäring, skogsbruk, entreprenad, förädling, besöksnäring m.m. med landsbygden som bas. LRF är en samlande organisation för de gröna näringarna som erbjuder Sverige en hållbar utveckling i form av råvaror, mat, växter, energi, arbetstillfällen och miljönytta.

De gröna näringarna omfattar närmare 400 000 företag, fördelat på drygt 300 000 skogsföretag och 60 000 jordbruksföretag samt andra landsbygdsföretag. Tillsammans omsätter de gröna näringarna cirka 80 miljarder kronor. Branschen omfattar ungefär 30 produktionsgrenar och 60 verksamhetsområden. Totalt omsätter hela det gröna näringslivet, det vill säga jord och skogsbruk, trädgård och vattenbruk samt livsmedels- och skogsindustrier, 151 miljarder kronor, vilket är 3,4 procent av landets BNP.

LRF har följande synpunkter på utredningens förslag och bedömningar:

LRF konstaterar att det är fortsatt oklart vilken omfattning kriminaliteten har på arbetsmarknaden, men obeaktat dess omfattning är det LRF:s mening att den ska beivras. Frågan är hur detta effektivast kan hanteras utan att seriösa företags verksamhet påverkas menligt. Lagstiftning har sin roll i sammanhanget, men övriga verktyg behöver lyftas fram och tydligare aktiveras i arbetet för en sund konkurrens och rättvis arbetsmarknad.

Trädgårdsnäringen har mot bakgrund av att säsongsarbete slentrianmässigt fortfarande pekas ut som ett problemområde genomfört ett banbrytande arbete för att undanröja missbruk av arbetskraft. Tillsammans med handeln och arbetsmarknadens parter har trädgårdsnäringen arbetat fram ett oberoende tredjeparts certifieringssystem för arbetskraft – IP Arbetsvillkor - som ska säkerställa att arbetsmarknadens regler följs. Anslutningen från branschen har varit god och certifieringen har underlättat för företagen att hitta bra kontrollpunkter i verksamheten. LRF vill mot denna bakgrund uppmana regeringen att lyfta fram och främja branschanpassade alternativa sätt till lagregleringar för att nå effektiva och förankrade lösningar.

LRF uppfattar att det trots näringens insats finns en betydande oro i sektorn omkring bestämmelserna för utländsk arbetskraft. Reglerna är komplexa, praxis är svåröverskådlig och det är alltför ofta svårt att få svar på frågor från myndigheterna. Straffet för den som oavsiktligt skulle göra fel kan ambitionen till trots bli mycket kännbart. LRF uppfattar att det finns betydande brister i myndigheternas servicenivå gentemot företag. För att komma vidare behövs det en bättre samverkan från myndigheternas sida med näringslivet generellt, men särskilt omkring en anpassad servicenivå riktad till de mindre företagen. Det handlar inte bara om service i form av att svara på frågor, utan om service i den meningen att myndigheterna har som utgångspunkt att företagen vill göra rätt och att myndighetens uppgift är att hjälpa till med det. Att myndigheterna ser som sin uppgift att underlätta den rekrytering som arbetsgivarna är så beroende av och att den går smidigt och inte tar mer tid och resurser i anspråk än vad som är rimligt.

Arbetsgivarnas behov av att på ett förutsägbart sätt kunna rekrytera personal med nödvändig kompetens är grundläggande för att hållbart bedriva verksamheter. För odlare innebär de allt mer varierande väderförhållandena att arbetskraftsbehovet fluktuerar med allt mindre möjligheter till framförhållning. Arbetskraftstillgången är ett av skälen till att företag i de gröna näringarna väljer att inte växa, trots efterfrågan på produkterna. Detta är mycket allvarligt när livsmedelsproduktionen och försörjningssäkerheten i själva verket borde utökas. För stunden har därtill extrema kostnadsökningar för vissa insatsvaror inneburit att 4 av 10 lantbruksföretag drar ned ytterligare på produktionen.

Regler får inte bli för krångliga och staten måste svara upp i sin del med en rimlig servicenivå omkring regelverken och en i grunden positiv attityd till de företag som är beroende av deras handläggning. Också små arbetsgivare måste kunna rekrytera arbetskraft till sina verksamheter. Det är redan idag svårt att hitta rätt kompetens vid rätt tid för många företag och att tvingas söka den i tredjeland är en försvårande omständighet som begränsar delar av näringslivet.

Avsnitt 5.3.1 Myndighetssamverkan och gemensamma myndighetskontroller

Utredningens bedömning: Det är viktigt att den samverkan mellan berörda myndigheter som påbörjats får fortsätta medel och mandat att verka även framöver. Resultaten av samverkan och de nya åtgärder som utredningen föreslår bör analyseras innan ytterligare åtgärder planeras.

LRF stödjer utredningens bedömning om att pågående insatser och nya åtgärder bör analyseras innan ytterligare åtgärder vidtas.

Avsnitt 5.3.2 Informationsutbyte mellan myndigheter

Utredningens bedömning: Frågan om informationsutbyte och eventuella sekretesshinder mellan myndigheter ska utredas vidare.

LRF stödjer utredningens bedömning om behovet av en fördjupad utredning, inte minst för att klarlägga vilka uppgifter respektive myndighet behöver.

Avsnitt 5.3.3 Information och hjälp till arbetskraftsinvandrare

Utredningens förslag: Information om arbetskraftsinvandrarens rättigheter och skyldigheter ska framgå av berörda myndigheters hemsidor. Samma information ska också lämnas till arbetskraftsinvandraren i samband med tillståndsbeslutet. Myndigheterna ska även genom länkar hänvisa till varandra för att ge en bättre överblick vart en utsatt kan vända sig. Information med länkar ska också finnas på sweden.se och tjänsten Flytta.

LRF stödjer utredningens förslag och konstaterar att det idag saknas lättillgänglig och samlad information om arbetskraftsinvandrarens rättigheter och skyldigheter. LRF anser vidare att det också saknas information som anpassats till arbetsgivarnas behov. Det måste vara enkelt att göra rätt.

Avsnitt 5.3.4 Upplysningskampanj

Utredningens bedömning: De planerade upplysningsinsatserna för att öka allmänhetens kunskaper och medvetenhet när det gäller arbetslivskriminalitet bör genomföras både nu och i framtiden. Några andra informationsinsatser behövs inte för närvarande.

LRF stödjer utredningens bedömning.

Avsnitt 5.3.5 Ett arbetstillstånd får vägras för arbete hos en arbetsgivare som brutit mot väsentliga regler

Utredningens förslag: Ett tillstånd enligt 6 kap. 2 § första stycket UtLL får vägras om 1. arbetsgivaren har blivit påförd en sanktion enligt 20 kap. eller dömts för brott enligt 4 kap. 1 a eller 1 b § BrB, eller 2. arbetsgivaren har blivit påförd en sanktion för att ha lämnat oriktiga uppgifter till ledning för en myndighets beslut om skatt eller avgift och uppgifterna rör redovisning av arbete.

LRF stödjer utredningens förslag men anser att om rättelse vidtagits ska tillstånd inte vägras.

Avsnitt 5.3.6 Vissa krav på en bostad som tillhandahålls av arbetsgivaren

Utredningens förslag: Om arbetsgivaren tillhandahåller en bostad till en utlänning med tillstånd enligt 6 kap. 2 § första stycket UtL 1. får hyran för bostaden inte stå i missförhållande till utlänningens lön eller boendets standard och 2. ska bostaden uppfylla allmänna säkerhets- och hälsobestämmelser. Om en fysisk eller juridisk person bryter mot punkterna 1 eller 2 ska denne betala en särskild avgift. För varje utlänning ska avgiften vara det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde när överträdelsen upptäcktes, eller om den har upphört, den senaste dagen som den pågick. Om överträdelsen har pågått under en längre tid än tre månader, ska avgiften för varje utlänning i stället vara två prisbasbelopp. Avgiften får sättas ned helt eller delvis, om särskilda skäl talar för det. Avgiften ska tillfalla staten. Arbetsgivaren ska kunna föreläggas vid vite att till Migrationsverket lämna uppgifter om arbetstagarens boendeförhållanden.

LRF stödjer utredningens förslag, men anser att det också ska medföra tydlig och begriplig information om kravet till berörda arbetsgivare.

Avsnitt 5.3.7 Inkomstnivå och anställningsgrad

Utredningens bedömning: Ett höjt inkomstkrav eller en begränsning av anställningsgraden för att beviljas arbetstillstånd behöver inte införas eftersom det inte är ändamålsenligt för att motverka det missbruk som utredningen har kartlagt.

Utredningens alternativa förslag: Om inkomstnivån ska höjas och anställningsgraden regleras ska det krävas att anställningen motsvarar minst 75 procent av en heltidstjänst och gör det möjligt för utlänningen att uppnå goda levnadsvillkor.

LRF delar utredningens bedömning att ett höjt inkomstkrav eller en minimi tjänstgöringsgrad inte är ändamålsenligt för att motverka missbruk och alltså inte bör införas. Detta understryks av att missbruk inte består i att redovisade inkomstnivåer är för låga.

LRF avvisar det alternativa förslaget och anser att det inte har förutsättningar att motverka missbruk utan snarare tillför ytterligare administration utan verkan på den underliggande problematiken. Att reglera både anställningsgrad och inkomstnivå utifrån svensk medelinkomst och politiska riktlinjer som regeringen utfärdar är systemfrämmande och leder till en ojämlig behandling av arbetsmarknaden samt är en allvarlig inskränkning i arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet.

Avsnitt 5.3.8 Personlig assistans

Utredningens förslag: Migrationsverket ska underrätta IVO och Försäkringskassan om avslag på ansökningar om arbetstillstånd som personlig assistent enligt 6 kap. 2 § första stycket UtlL på grund av misstänkta skenanställningar, falska arbetsintyg eller andra oegentligheter hos arbetsgivaren. Denna informationskyldighet förs in i utlänningsförordningen.

LRF stödjer utredningens bedömning att yrken inte ska förbjudas, likaså att ytterligare kontroller vid handläggning av tillstånd framstår som osäkra och ineffektiva. Snarare bör det vara mer ändamålsenligt att öka utbytet av information mellan myndigheterna för att beivra oegentligheterna.

Avsnitt 5.3.9 Överväganden som rör Migrationsverkets certifieringssystem

Utredningens bedömning: Det nuvarande certifieringssystemet som Migrationsverket tillämpar fungerar tillfredsställande varför inga förändringar av detta föreslås.

LRF delar utredningens bedömning och anser i övrigt att systemet för certifiering bör tillämpas även vid arbetskraftsinvandring till primärproduktionen vid tillstånd enligt 6c kap. UtlL.

Avsnitt 6.3.2 Ett nytt brott, exploatering av utländsk arbetskraft, ska införas

Utredningens förslag: Den som, i annat fall än som avses i 4 kap. 1 a eller 1 b § BrB, exploaterar en utlänning i arbete under uppenbart orimliga villkor, döms för exploatering av utländsk arbetskraft till fängelse i högst två år. Är brottet grovt döms för grov exploatering av utländsk arbetskraft till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av utlänningen.

LRF anser att det är viktigt att missbruk av arbetskraft beivras så att en sund konkurrens råder på marknaden. Förslaget till straffbestämmelsen innebär att det blir möjligt att döma till ansvar enbart utifrån hur arbetstagaren (utlänningen) behandlas i arbetet utan krav på att otillbörligt medel använts, t.ex. tvång, vilseledande eller utnyttjande av arbetstagarens situation och inkluderar också de personer som godtagit orimliga villkor, men att arbetet ska framstå som klart oacceptabelt. Eftersom Högsta domstolen har beviljat prövningstillstånd gällande tolkning av begreppet exploatering i brottet människoexploatering och dom för närvarande inte har meddelats saknas viktig information för avgränsningen i det framlagda förslaget. LRF är i princip positivt till förslaget men anser att utredningens förslag bör vägas mot Högsta Domstolens klarläggande innan ytterligare bestämmelser utformas.

Avsnitt 6.3.3 Olovlig handel med arbetserbjudanden m.m.

Utredningens förslag: Den som erbjuder arbete till en utlänning, anställer en utlänning eller bistår en utlänning med att ansöka om arbetstillstånd och för detta begär, avtalar om eller tar emot en ersättning som står i uppenbart missförhållande till motprestationen, döms till fängelse i högst två år.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av utlänningen.

Ett avtalsvillkor om sådan ersättning som avses i första stycket är ogiltigt. Den som har tagit emot en särskild ersättning är skyldig att lämna tillbaka det han eller hon tagit emot.

LRF stödjer utredningens förslag.

Avsnitt 6.3.4 Försök, förberedelse och stämpling samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott

Utredningens bedömning: Något behov av att kriminalisera försök, förberedelse och stämpling till exploatering av utländsk arbetskraft eller olovlig handel med arbetserbjudanden m.m. samt underlåtenhet att avslöja eller förhindra exploatering av utländsk arbetskraft eller olovlig handel med arbetserbjudanden m.m. finns inte.

LRF delar utredningens bedömning.

Avsnitt 6.3.5 Näringsförbud

Utredningens bedömning: Utöver de befintliga reglerna om näringsförbud vid brott behöver det inte införas någon ytterligare ny grund för att kunna ge näringsförbud som enbart riktar sig till den som på olika sätt missbrukar reglerna för arbetskraftsinvandring.

LRF delar utredningens bedömning.

Avsnitt 6.3.6 Skadestånd till arbetstagare som utnyttjas

Utredningens bedömning: Utredningen har i sitt första delbetänkande föreslagit en rad åtgärder för att minska risken för att arbetskraftsinvandrare inte ska kunna få förlängning av sitt arbetstillstånd p.g.a. att villkoren inte nått upp till de krav som ställs för tillstånd. Det saknas därför skäl att införa en särskild ersättning för denna grupp.

Därutöver föreslår utredningen att det införs ett nytt brott, exploatering av utländsk arbetskraft, som bl.a. kan ge rätt till skadestånd till de arbetstagare som drabbats. De arbetskraftsinvandrare som utnyttjats på detta sätt kommer därmed kunna tillerkännas ersättning i samband med domstolsprövningen av brottet.

Utredningens alternativa förslag: Om en rätt till ett särskilt skadestånd för arbetskraftsinvandrare ska införas bör det regleras i en särskild lag och ge rätt till ersättning motsvarande tre månadslöner om arbetsgivaren insett eller borde ha insett att anställningen inte uppfyllde villkoren enligt 6 kap. 2 § första stycket 2 UtIL och uppehållstillståndet därför återkallas eller inte förlängs.

LRF delar utredningens bedömning att det saknas skäl att införa en sådan ersättning och delar utredningens bedömning i den delen.

LRF avvisar det alternativa förslaget om reglering i särskild lag eftersom andra lagändringar och åtgärder som föreslås leder till att det inte finns behov av att införa en särskild ersättning för arbetskraftsinvandrare.

Avsnitt 6.3.7 Möjlighet för arbetskraftsinvandrare att stanna kvar i landet

Utredningens bedömning: Det bör inte införas ytterligare en möjlighet för arbetskraftsinvandrare att stanna kvar i landet om villkoren under föregående period inte varit uppfyllda. Fördelarna med en sådan möjlighet överväger inte de nackdelar som finns. Något sådant förslag lämnas därför inte.

LRF delar utredningens bedömning.

Avsnitt 7.11.1 Marknadsföring

Utredningens bedömning: Det bör även fortsättningsvis utgå statlig finansiering till projektet Flytta och webbsidan sweden.se för att utvidga dessa med ytterligare funktioner.

LRF delar utredningens bedömning.

Avsnitt 7.11.2 Samordnande funktion

Utredningens bedömning: En aktör bör ges ett samordnande ansvar för internationell kompetensförsörjning. Resultatet av den förstudie som bedrivs inom Regeringens samverkansprogram Kompetensförsörjning och livslångt lärande bör dock avvaktas innan det bestäms hur en sådan funktion ska utformas.

LRF anser att det behöver göras betydande insatser för att särskilt kompetensförsörja livsmedelsproduktionen, inte minst de korta odlingsäsongerna, eftersom

arbetskraftsbristen begränsar den svenska livsmedelsstrategins mål att öka den svenska försörjningsgraden av livsmedel.

Avsnitt 8.2.3 Överväganden och bedömning

Utredningens bedömning: Tidsgränsen för spårbyte bör inte ändras till kortare tid än fyra månader.

LRF stödjer utredningens bedömning.

Avsnitt 9.6 Konsekvenser för företag

Arbetskraftsinvandring är viktig för många företag. Givna omständigheter är olika för olika branscher och nya regleringar kommer via arbetsmarknadens fortsatta funktionalitet att påverka företagens förutsättningar att verka. Det är grannlaga att i en konsekvensutredning beskriva hur företagens verksamhet påverkas av de förslag som lagts fram i utredningen. Analysen är en viktig del i utredningsarbetet för att uppnå balans och effektivitet i lagstiftningen.

Det är en brist att det fortfarande saknas ett mer exakt underlag om arbetslivskriminalitetens omfattning, trots att samordnade myndighetsuppdrag genomförts under ett antal år omkring problematiken. Det är inte rimligt att en utredningen med de förutsättningarna ska kunna presentera ett fullödigt underlag när sådant inte finns att tillgå. Förslag som läggs fram mot den bakgrunden bör därför vara försiktigt formulerade och lyfta fram den problematik som dessa kan medföra för företagen. LRF anser mot den bakgrunden att konsekvensanalysen särskilt borde ha granskat de alternativa förslagen som lagts fram i utredningen, inte minst omkring de systemfrämmande delarna och dess konsekvenser för de företag som är beroende av arbetskraftsinvandringen.

Även företag som vill göra rätt riskerar att begå bekymmersamma misstag i tillämpningen av komplexa regler. Komplexiteten i Utlänningslagen är hög, med en rad bedömningar som behöver göras av den enskilde arbetsgivaren när personal anlitas. Senaste tidens mediehandlingar pekar mot att vare sig statsministern eller myndigheter har undgått att begå misstag genom att ha nyttjat illegal arbetskraft trots att avsikten varit att inte begå fel. Om företag begår sådana fel blir de straffade, även om avsikten var att göra rätt.

Med fler bestämmelser ökar komplexiteten ytterligare tillsammans med osäkerheten över tillämpning och oron för att göra fel. LRF anser att utredningens analys av konsekvenser för företag inte i tillräcklig grad beaktat arbetsgivarnas behov av kvalificerad information och tillräckligt hög servicenivå från ansvariga myndigheter. Myndigheternas servicenivå behöver vara relevant för att företagen ska kunna navigera rätt i regelsystemet. Reglerna i sig får inte utgöra ett hinder för arbetskraftstillgången.

Det är därför av stor vikt att berörda myndigheter ges tydliga uppdrag att väsentligt höja sin servicenivå gentemot arbetsgivare så att det blir lätt att göra rätt.

Avsnitt 10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

*Utredningens förslag: Författningsförslagen ska träda i kraft den 1 januari 2023.
Några övergångsbestämmelser behövs inte.*

LRF lämnar inte någon synpunkt annat än att förslaget till nytt brott, exploatering av utländsk arbetskraft, bör beakta Högsta Domstolens klarläggande (se avsnitt 6.3.2) innan ytterligare beredning.

Med vänliga hälsningar
Lantbrukarnas Riksförbund

Ingrid Eilertz
Enhetschef

Anders Johannesson